

СВОБОДА ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

Актуальність дослідження. Свобода є однією з найвищих цінностей людства та водночас однією з його найбільших проблем, що відображає суперечливі процеси розвитку громадянського суспільства. Свобода – одна з фундаментальних проблем, яка відображає складні діалектичні процеси світового розвитку. Утвердження свободи в праві – це необхідність та результат багатоголивого розвитку людства, розвитку правової культури та правової свідомості. Розкрити сутність свободи неможливо, лише давши їй правильне з точки зору логіки об'єктивне визначення, яке було б універсальним і застосовувалося б до всіх сфер людського життя, в яких вживалося і вживається дане поняття. При цьому слід урахувати, що фундаментальна риса свободи – це неможливість звести її до чогось іншого. Питання свободи залишається вічно відкритим та актуальним в силу свого особливого значення і основоположного характеру, воно відроджується щоразу заново, але неодмінно по-іншому. Слід зазначити, що аналіз свободи як ціннісної категорії в царині права не належить до малодосліджених. Важливі аспекти зазначеної проблематики були предметом опрацювання на монографічному та дисертаційному рівнях, методологічну основу яких ідеї вчених різних епох.

Мета дослідження: аналіз філософсько-політичних аспектів проблем свободи. **Завдання дослідження:** проаналізувати сутність проблем свободи та її філософсько-політичних аспектів.

Предмет дослідження: філософсько-політичний аспект основних проблем свободи як політичного феномену.

Свобода – це одне з основних понять, які лежать у фундаменті сучасної цивілізації, світогляду людини XX і XXI століть. А водночас – це одна з найскладніших філософських категорій. Власне, сама філософія починається там, де стає можливою суспільно значуща вільна думка, де незалежний від можновладців, жерців та юрби мудрець із юродивого перетворюється на потрібну суспільству постать. Попри тисячоліття філософського розмислу, популярні визначення свободи при ближчому розгляді виявляються далекими від універсальності. Скажімо, нерідко свободу ототожнюють із наявністю можливості вибору того чи іншого варіанту розвитку подій, коли зовнішні умови забезпечують здатність людини чи групи людей реалізувати такий вибір. При цьому стверджують, що відсутність такого вибору і можливості реалізації вибрутотожні відсутності свободи, тобто несвободи. Але ж, скажімо, для багатьох ідейних борців Руху Опору під час Другої світової війни вибір – боротися чи не боротися з тоталітарними загарбниками – просто не стояв. Для них інший шлях апіорі був шляхом зради, колаборації. Але чи значить це, що вони були невольними людьми, що свобода не лежала в основі їхньої боротьби?

Інше популярне визначення свободи – це ототожнення її з відсутністю примусу з боку інших людей. Проте чи можна жити в суспільстві і в тих чи інших ситуаціях не зазначати примусу з боку уповноважених на підтримання певного ладу членів суспільства? Тим більше: не тільки у процесі виробництва, а й в процесі навчання, йдеться про дитячий, а чи про юнацький вік, також завжди наявний примус. І, нарешті, є люди сильного характеру, а є люди зі слабким характером. Перші завжди чи свідомо, чи навіть мимоволі до чогось примушуватимуть других, а ті можуть навіть не помічати цього чи бути вдячними за те, що їх змусили зробити щось корисне, чого вони прагнули, але самі на нього не зважилися б. Що ж стосується сциєнтистського визначення свободи як одного з різновидів прояву випадковості, яка реалізується внаслідок спонуки з боку людських прагнень, то в цьому сенсі свобода істотно зближується з необхідністю, з суто природним процесом, оскільки загальні процеси розвитку наукою розглядаються як система випадковостей, що тією чи іншою мірою несли в собі необхідні елементи, як-от біологічні об'єкти – пристосування до умов конкретного середовища. Власне людська складова свободи тут зводиться до мінімуму, перетворюється на вияв підсвідомості, її настанов і спонук.

У середині XX століття знаний американський філософ, освітянин та публіцист Мортимер Адлер здійснив своєрідну систематизацію аспектів свободи, про які мислителі минулого вели мову: обставина свободи само здійснення людини, набута свобода самовдосконалення, органічно-природна свобода самовизначення, політична свобода, колективна свобода. Адлер визначає обставинну свободу самоздійснення як свободу, залежну від умов, тобто від зовнішніх, ситуативних, для існування людини чинників. Набута свобода самовдосконалення асоціюється з певним станом, якого досягає людина. Для її здійснення потрібно докладати зусилля, вона не є вродженою. Природна, органічна свобода самовизначення постає як одна з сутнісних рис людини, притаманна їй за означенням. Два інші рівні чи виміри свободи – політична свобода та колективна свобода – постають тут як похідні, допоміжні.

Висновки. Отже, межами свободи є інтереси іншої людини, соціальних груп і людства загалом, а також природи як підґрунтя існування суспільства. Для того, щоб свободу особи не було обмежено чи порушено, держава має регулювати діяльність людини та громадянина. Зокрема, таке регулювання відбувається за допомогою економічних, політичних, ідеологічних засобів, методів насилля й примусу, із суворим дотриманням прав людини, визначених міжнародними та національними нормами. Отже, свобода – це результат вільного волевиявлення людини. На різних етапах історії людства можливість вільного вибору була неоднаковою. У міру розвитку суспільства, з кожною новою епохою відкриваються нові можливості зростання ступеня свободи особи. Це положення в сучасному світі, як на Заході, так і на Сході, стало загальновизнаним. Тому сьогодні основним критерієм суспільного прогресу слугує рівень гуманізації суспільства, становища в ньому особистості – ступінь її економічної, політичної, соціальної та духовної свободи. Прогресивність кожного суспільства залежить від здатності розширювати коло прав і свобод особи, що відповідно, є передумовою її самореалізації. Однак не слід забувати, що свобода лише тоді може бути критерієм суспільного прогресу, коли її зростання відбувається в розумних межах, тобто з урахуванням відповідальності особистості перед суспільством.

Список використаних джерел

1. Батанов О.В. Актуальне дослідження проблем філософії гідності, свободи та прав людини. *Часопис Київського університету права*. 2016. №1. С. 395-397
2. Бровко Н. І. Філософсько-правовий аналіз категорії свободи та відповідальності людини. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. №1. С. 54-57
3. Гавронська Т. В. Свобода особистості: філософсько-правова рефлексія. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 18: Економіка і право. 2011. Вип. 14. С. 68-77
4. Герман К. Ю. Розвиток ідеї свободи в філософських та правових дослідженнях. *Право та інновації*. 2015. № 3. С. 115-123
5. Катола О. Людина і свобода: філософсько-політичні концепції правотітчизняної політичної думки на тлі міжвоєнної доби: збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. 2011. Вип. 1. С. 481-486
6. Смілик А. С. Філософсько-правовий аналіз свободи та відповідальності. *Право та суспільство*. 2016. № 2(3). 25-31
7. Слюсарчук Х. Т. Дуалізм індивідуальної та колективної свободи у лібералізмі та комунітаризмі як філософсько-правових вчень. 2015. № 2 (2.1). С. 11-18